



# AZƏRBAYCAN MÜƏLLİMİ

Azərbaycan  
Respublikasının  
Elm və Təhsil  
Nazirliyinin orqanı

23 avqust 2025-ci il

№31 (9137)

www.muallim.edu.az

muallim@media.edu.az

## Gələn il Kəlbəcərdə yeni məktəb istifadəyə veriləcək



- İndi Kəlbəcər şəhərində gözəl məktəb tikilir və gələn il istifadəyə veriləcək. Ancaq builki dərslər ilini kəlbəcərli uşaqlar modul tipli məktəbdə oxuyacaqlar.
- Ölkəmizin ən böyük rayonu olan Kəlbəcər və onun şəhəri artıq canlanır, buraya həyat qayıdır və əminəm ki, siz burada rahat yaşayacaqsınız. Siz buna layiqsiniz. Uzun illər ərzində ağır şəraitdə - çadırlarda, uyğunlaşdırılmış binalarda, uşaq bağçalarında, yataqxanalarda - müxtəlif yerlərdə yaşamısınız, həyatınız çox ağır olub.

- Köçkünlük dövrü bitdi. İndi burada yerləşirsiniz. O biri yaşayış kompleksləri də tikiləcək. Bura gözəl bir şəhər olacaq.
- Biz istədiyimizə nail olmuşuq, mənfur Minsk qrupu artıq son günlərini yaşayır. Faktiki olaraq o, heç bir fəaliyyət göstərmirdi və göstərə də bilməzdi. Ancaq hüquqi cəhətdən mövcud idi, indi onun da sonu yaxınlaşır.
- Ermənistanla sülh müqaviləsinin müəllifi də bizik, o bəndlərin tərtibatında da bizim mövqeyimiz hə

zaman əsas götürülmüşdür. Bu sənədin paraflanması faktiki olaraq Ermənistan-Azərbaycan qarşıdurmasına son qoyur. Bununla bərabər, bizim tarixi diyarımız olan Naxçıvanla quru bağlantısı da təmin edildi.

- Biz indi Naxçıvan Muxtar Respublikasında dəmir yolunu tam müasirləşdirəcəyik. Ermənistan ərazisində də dəmir yolunun tikintisi nəzərdə tutulur. Yəni Ermənistan bu öhdəliyi də üzərinə götürüb və bu, bizim növbəti tarixi uğurumuzdur.

Prezident İlham Əliyevin avqustun 21-də Kəlbəcər şəhər sakinləri ilə görüşündəki çıxışından

## Yeni dərslərin tədris planları təsdiqlənib



Ümumi təhsil müəssisələrinin 2025-2026-cı tədris ili üçün tədris planları təsdiq edilib.

Bununla bağlı elm və təhsil naziri Emin Əmrullayev müvafiq əmr imzalayıb.

Elm və Təhsil Nazirliyi yanında Məktəbəqədər və Ümumi Təhsil üzrə Dövlət Agentliyinə ümumi təhsil müəssisələrinin fəaliyyətinin müvafiq tədris planları əsasında təşkilinə nəzarət etmək tapşırılıb.

Bax səh.2

## Doğma yurda yeni peşələrlə qayıdırıq



"Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdış dərəcəsi ilə I Dövlət Proqramı" çərçivəsində icra edilən "Alternativ enerji qurğu və avadanlıqlarının istismarı" ixtisası üzrə qısamüddətli təlimləri uğurla bitirən ilk 9 müdavimə dövlət nümunəli sertifikatlar təqdim edildi.

Bax səh.3



Təsvüvür edin, bir məktəbin həyatına addım atırırsınız: səs-küy, gülüşlər hər tərəfi bürüyüb. Onlarla uşaq var, amma qərribindir - heç kimin əlində telefon yoxdur. Kimi topun arxasınca qaçır, kimi ağacın kölgəsində kitab oxuyur, digərləri isə maraqlı söhbətlər edir. Bu mənzərə bir anlıq nağıldan çıxmış səhnə kimi görünə bilər, amma artıq dünyanın bir çox məktəblərində reallığa çevrilib.

Bax səh.6

## "Yenilənən məktəblər"



Zaqatala rayonu Muğanlı kənd tam orta məktəbi

Bax səh. 3

## Göydələnlərin kölgəsində...



Araşdırma

Bax səh. 5

## Müəllimlərə investisiya gələcək üçün sərmayədir



Beynəlxalq təcrübə

Bax səh. 7

## Azərbaycan gənclərinin elmə gedən yolu



Zaman dəyişir, dünya sürətlə inkişaf edir və bu dəyişikliklərə uyğun şəkildə bilik və elmi potensial da ön plana çıxır. Bu gün Azərbaycanın gələcəyi olan gənclər yalnız milli səviyyədə deyil, beynəlxalq elmi və akademik mühitdə də öz sözünü deyirlər. Bu inkişafda isə dövlətin apardığı məqsədyönlü siyasət, xüsusilə də gənclərin xaricdə təhsil almasına dəstək göstərən proqramlar mühüm rol oynayır. "Gənclərin xarici ölkələrin nüfuzlu ali təhsil müəssisələrində təhsil almalarına dair 2022-2028-ci illər üçün Dövlət Proqramı" bunlardan biridir. Proqram yalnız bir təqəüd mexanizmi deyil, eyni zamanda Azərbaycanın gələcəyinə qoyulan strateji bir sərmayədir. Gənclərə dünya səviyyəli universitetlərdə təhsil almaq imkanı yaratmaqla yanaşı, onların biliklərini və təcrübələrini vətənə qaytarması üçün geniş perspektivlər təqdim edir.

Bax səh.4

## Kollecdən ali təhsilə açılan qapı



Son illər ərzində Azərbaycanda subbakalavr dərəcəsi alanların hətə sayı, həm də bu istiqamətə ictimai diqqət əhəmiyyətli dərəcədə artıb. Subbakalavr statusu daşıyan, yəni orta ixtisas təhsili pilləsini bitirən şəxslər 2019-cu, yüksək texniki peşə təhsili səviyyəsini bitirənlər isə 2021-ci ildən ali təhsil müəssisələrinə imtahanla deyil, müsabiqə yolu ilə, diplom balları və orta müvəffəqiyyət göstəriciləri əsasında qəbul olunurlar.

Subbakalavr dərəcəsi Azərbaycan Respublikasının ömürboyu təhsil üzrə Milli Kvalifikasiya Çərçivəsində əsasən, səviyyə 5 olaraq təsnif edilir. Bu isə onu orta ixtisas təhsilindən birbaşa sonra gələn və ali təhsilə keçid üçün nəzərdə tutulan bir mərhələ kimi tanıdır. Subbakalavr statusu əldə etmiş şəxslər Dövlət İmtahan Mərkəzinin "Tələbə-məzun" dövlət elektron məlumat sistemində qeydiyyatla alınır və burada onların qiymət ortalamaları, diplom balları və digər göstəriciləri əks olunur.

Bax səh.5

## Telefonsuz məktəb siyasəti



Təsvüvür edin, bir məktəbin həyatına addım atırırsınız: səs-küy, gülüşlər hər tərəfi bürüyüb. Onlarla uşaq var, amma qərribindir - heç kimin əlində telefon yoxdur. Kimi topun arxasınca qaçır, kimi ağacın kölgəsində kitab oxuyur, digərləri isə maraqlı söhbətlər edir. Bu mənzərə bir anlıq nağıldan çıxmış səhnə kimi görünə bilər, amma artıq dünyanın bir çox məktəblərində reallığa çevrilib.

Bax səh.6



## Humanitar sahələri əhatə edən Suriya – Azərbaycan İşçi Qrupunun onlayn formatda ilk iclası baş tutub

Avqustun 21-də humanitar sahələri əhatə edən Suriya – Azərbaycan İşçi Qrupunun onlayn formatda ilk iclası baş tutub.

Görüşdə elm və təhsil nazirinin müavini, humanitar sahələri əhatə edən Suriya – Azərbaycan İşçi Qrupunun rəhbəri Kənan Kərimzadə, Azərbaycan tərəfindən İşçi Qrupunun üzvləri, Azərbaycan Respublikasının Suriya Ərəb Respublikasındakı müvəqqəti işlər vəkili Elnur Şahhüseynov, həmçinin Suriya Ərəb Respublikasının ali təhsil və elmi araşdırmalar nazirinin müavini, humanitar sahələri əhatə edən Suriya – Azərbaycan İşçi Qrupunun rəhbəri Geys Varqouzeq və Suriya tərəfindən İşçi Qrupunun üzvləri iştirak ediblər.

Sözügedən görüş çərçivəsində iki ölkə arasında elm, təhsil və mədəniyyət sahələrində əməkdaşlıq məsələləri müzakirə olunub, habelə suriyalı tələbələrin Azərbaycan Respublikasının ali təhsil müəssisələrində "Heydər Əliyev adına Beynəlxalq Təhsil Qrantı" proqramı çərçivəsində təhsil alma imkanlarının araşdırılması istiqamətində fikir mübadiləsi aparılıb.

Qeyd edək ki, 4 may 2025-ci il tarixində Azərbaycan Respublikası Baş nazirinin müavini Samir Şərifovun rəhbərliyi ilə Suriya Ərəb Respublikasına təşkil olunmuş rəsmi səfərin nəticəsi olaraq iki ölkə arasında elm, təhsil və mədəniyyət sahələrində əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi məqsədilə humanitar sahələri əhatə edən Suriya – Azərbaycan İşçi Qrupunun yaradılması barədə qərar qəbul edilmişdi.

# Regionlarda yeniliklər

## "Yenilənən məktəblər"

Ötən il yenilənən məktəblərdən biri də Zaqatala rayonu Oruc Rəsulov adına Muğanlı kənd tam orta məktəbidir.

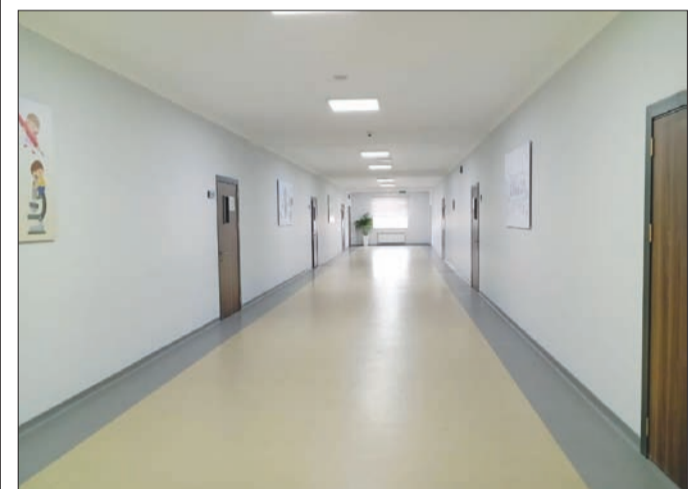
"Azərbaycan müəllimi" "Yenilənən məktəblər" rubrikası çərçivəsində bu dəfə həmin məktəb haqqında məlumatları təqdim edir.

Müasir standartlara cavab verən yeni məktəb binasının tikintisinə 2024-cü ilin yanvar ayında başlanılıb. Üçmərtəbəli təhsil müəssisəsində tikinti işləri artıq yekunlaşıb. Təhsil ocağı 432 şagird yerlikdir.

Təhsil müəssisəsində 29 sinif otağı, tam təchiz olunmuş kimya, biologiya və fizika kabineti və laboratoriyaları, həmçinin informatika, gənclərin çağırışqədərki hazırlıq, texnologiya kabinetləri, məktəbhazırlıq otağı, kitabxana və kompüterlərlə təchiz olunmuş oxu zalı mövcuddur.

Təhsil ocağında həmçinin 260 nəfərlik akt zalı, 90 nəfərlik bufet və müasir tələblərə cavab verən idman zalı da şagirdlərin istifadəsinə verilib.

## Zaqatala rayonu Muğanlı kənd tam orta məktəbi



# Doğma yurda yeni peşələrlə qayıdırıq

"Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı" çərçivəsində icra edilən "Alternativ enerji qurğu və avadanlıqlarının istismarı" ixtisası üzrə qısamüddətli təlimləri uğurla bitirən ilk 9 müdavimə dövlət nümunəli sertifikatlar təqdim edildi.

Keçmiş məcburi köçkün olan müdavimlərin hər biri ömürboyu fərqli peşələrdə özlərini sınayıb, hər dəfə tələb dəyişəndə onlar da dəyişməyə, bəzən bir peşəni başqa işə əvəz etmək məcburiyyətinə qaliblər. Şərait tələb edəndə əllərinə silah alıb döyüşüb, sonra yenidən peşələrinə sarılıblar. İndi yenə zaman dəyişib və əmək bazarı əlavə bacarıqlar tələb edir.

### Laçına qayıdış yolunu peşə təhsili ilə açdı

Yeni peşə istiqaməti üzrə təlim keçənlərdən biri Ülfət Hümətovdur. 16 yaşından məcburi köçkünlük həyatı yaşamış müsahibimiz həm də I Qarabağ müharibəsi veteranıdır. Ülfət Hümətov "Hazırda aeroport tikilən kənddəyəm", - deyir, yəni Laçının Zağalı kəndindədir. "Azərənəri"nin "Yaşıl enerji" su elektrik stansiyaları layihələrindən birində çalışır. İndi isə "Alternativ enerji qurğu və avadanlıqlarının istismarı" ixtisası üzrə təhsil alaraq bu işin peşəkarlarından birinə çevrildi.

Məcburi köçkünlük ucubandan çox yerdə olub, çox ünvan dəyişib: "1998-ci ildən Xəzər rayonunun Binə qəsəbəsində yaşamağa başladım, tikinti şirkətlərində işlədim. Artıq 2 ildir Şərqi Zəngəzurdayam, Laçın rayonunda "Azərənəri"nin "Yaşıl enerji" layihəsi olan su elektrik stansiyasında çalışıram".

Deyir elə Laçına erkən qayıtmaq imkanını da məhz peşə təhsili sayəsində qazanıb: "Qayıdış üçün əhalinin köçünü gözləməli olacaqdım. Amma burada işə başlayaraq, doğma elimə daha tez qovuşdum. Binə Peşə Liseyinin "Elektrik avadanlıqlarına xidmət üzrə elektrik montyoru" ixtisası üzrə məzunuyam. Qarabağda mənim kimi təhsil sənədi olan peşəkarlara ehtiyac var".

### Hamımızı yenidən qurulan Qarabağımız üçün faydalı olmaq düşündürür

Təlimi başa vuranlardan biri də Valeh İsfəndiyarovdur. O, Kəlbəcər rayonundandır, I Qarabağ müharibəsi zamanı könüllü batalyonların tərkibində ölkəmizin ərazi bütövlüyü uğrunda döyüşüb. 23 yaşından onun da məcburi köçkün həyatı başlayıb. Əvvəlcə Yevləxdə məskunlaşıblar, daha sonra Bakıya köçüb. Həm işləyib, həm də Memarlıq və İnşaat Universitetində qiymətli təhsil alaraq "Sənaye və mülki tikinti" ixtisasına yiyələnib: "Artıq torpaqlarımız azad olunub, məcburi köçkünlük həyatı bitib. Belə bir vaxtda hamımızı yenidən qurulan Qarabağımız üçün faydalı olmaq düşündürür. Bu səbəbdən "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı" çərçivəsində icra edilən "Alternativ enerji qurğu və avadanlıqlarının istismarı" ixtisası üzrə qısamüddətli təlimlər barədə eşidəndə dərhal müraciət etdim".

### Qarabağa yeni peşəmlə qayıdram...

Pərviz Əzizov 1993-cü ildə məcburi köçkün həyatı başlayanda qay-

## "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı" çərçivəsində hazırda 42 istiqamət üzrə qısamüddətli təlimlər həyata keçirilir



naqçı idi. Həyatın sınağından da məhz peşə bacarıqları sayəsində keçməyi bacarıb. Artıq "Alternativ enerji qurğu və avadanlıqlarının istismarı" ixtisası üzrə təhsil alaraq daha bir peşənin peşəkarına çevrildi. İnfomal yolla peşə sahibi olmuşdu, indi də formal yolla ikinci peşəyə yiyələndi: "Təlimlərim həm çox maraqlı keçdi. Yeni sahə əhəmiyyətli olduğu qədər cəlbedicidir. İnsan daha çox öyrənmək istəyir. Aldığımız sertifikat dövlət nümunəlidir və əmək bazarına daxil olmaq şansı verir. Qarabağa əlimdə peşə ilə qayıdram".

Eldar Quliyev isə əslən Laçındandır, amma Şuşada yaşayıb, oradan köçkün düşüb. Şuşa 3 nömrəli tam orta məktəbində təhsil alıb. Sonra Av-

tomobil məktəbini bitirib, hərbi xidmətə gedib. 1992-ci ildə məcburi köçkün olanda 22 yaş olub, sonradan Bakıda məskunlaşıb. 1993-cü ilin sentyabrında Füzulidə gedən döyüşlər zamanı minaya düşərək xəsarət alıb.

Uzun illər el-obasının həsrəti ilə yaşayan Eldar Quliyev o yerləri yenidən görəni həvəsi ilə də Dövlət Məşğulluq Agentliyinə müraciət edib: "Qarabağa qayıdıb burada işləmək üçün müraciət etdim, onlar da məni Texnika və Texnologiyalar üzrə Bakı Dövlət Peşə Təhsil Mərkəzinə yönləndirdilər. Qarabağda alternativ enerji qurğu və avadanlıqları ilə işləməyəyim günü həvəslə gözləyirəm".

Qeyd edək ki, "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş

ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı" çərçivəsində hazırda 42 istiqamət üzrə qısamüddətli təlimlər həyata keçirilir. Alternativ enerji qurğu və avadanlıqlarının istismarı həmin 42 vacib istiqamətdən biridir. Bu istiqamət üzrə bu il 20 nəfərin təlimləndirilməsi nəzərdə tutulub. 9 nəfərdən ibarət birinci yarımqrup artıq sertifikatlarını alıb. İkinci yarımqrup üzrə tədris prosesi davam edir. Növbəti ay onlara da sertifikatlar təqdim ediləcək. Bununla da "Alternativ enerji qurğu və avadanlıqlarının istismarı" ixtisası üzrə 20 nəfər dövlət nümunəli sertifikat olda edəcək.

Ruhiyyə DAŞSALAHLI

# Azərbaycan gənclərinin elmə gedən yolu

**Z**aman dəyişir, dünya sürətlə inkişaf edir və bu dəyişikliklərə uyğun şəkildə bilik və elmi potensial da ön plana çıxır. Bu gün Azərbaycanın gələcəyi olan gənclər yalnız milli səviyyədə deyil, beynəlxalq elmi və akademik mühitdə də öz sözünü deyirlər. Bu inkişafda isə dövlətin apardığı məqsədyönlü siyasət, xüsusilə də gənclərin xaricdə təhsil almalarına dəstək göstərən proqramlar mühüm rol oynayır. "Gənclərin xarici ölkələrin nüfuzlu ali təhsil müəssisələrində təhsil almalarına dair 2022-2028-ci illər üçün Dövlət Proqramı" bunlardan biridir. Proqram yalnız bir təqaüd mexanizmi deyil, eyni zamanda Azərbaycanın gələcəyinə qoyulan strateji bir sərmayədir. Gənclərə dünya səviyyəli universitetlərdə təhsil almaq imkanı yaratmaqla yanaşı, onların biliklərini və təcrübələrini vətənə qaytarması üçün geniş perspektivlər təqdim edir.

Növbəti tədris ilində bu proqram çərçivəsində ümumilikdə 500 gənc dünya universitetlərində təhsil almağa hazırlaşır. Onlardan 19-u doktorantura pilləsində təhsil alacaq. Bu gənclər artıq yalnız öz gələcəkləri üçün deyil, həm də ölkənin elmi inkişafına töhfə vermək üçün yola çıxırlar.

"Azərbaycan müəllimi"nin qonağı olan Ülker İmanzadə, Nuranə Məmmədova və Heydər Eminli Dövlət Proqramı çərçivəsində doktorantura təhsilini xaricdə davam etdirəcək gənclərdirlər. Onlar dünyanın ən nüfuzlu ali təhsil ocaqları - Oksford və Qlazqo universitetlərindən qəbul alıblar.

## Xaricdə təhsil



## Qlazqo Universitetini seçməyimdə əsas səbəb...



650 balla Azərbaycan Dillər Universitetinin "Tərcümə" (ingilis dili) ixtisasına qəbul olunan Ülker İmanzadə sonradan magistr təhsilini "Gənclərin xarici ölkələrin nüfuzlu ali təhsil müəssisələrində təhsil almalarına dair 2022-2026-cı illər üçün Dövlət Proqramı" çərçivəsində Belfast Kraliça Universitetində "Təhsil elmləri" ixtisası üzrə alıb. Ülker deyir ki, doktorantura təhsilini Qlazqo Universitetində "Kompüter elmləri" ixtisası üzrə seçib və texnologiya ilə təhsilin kəsişməsində dəyər yaradan tədqiqatlar aparmaq niyyətindədir: "Əslində bir neçə universitetdən qəbul olmuşdum, amma Qlazqo Universitetini seçməyimdə əsas səbəb supervayzerim Maria xanımın tədqiqat maraqlarımızın üst-üstə düşməsi oldu. Doktorantura əsasən tədqiqat üzərində qurulduğu üçün onunla birgə işləmək və süni intellektin təhsildə rolu, insan faktorunun əhəmiyyəti kimi mövzuları araşdırmaq mənim üçün maraqlıdır".

Dövlət Proqramı çərçivəsində doktorantura təhsili almaq sevincini yaşayan Ülker deyir ki, qəbul prosesi olduqca obyektiv və şəffaf keçirildi, lakin güclü rəqabət var idi: "İlk başda tərəddüdlərim olsa da, hazırlığıma və motivasiyama güvəndim və nəticədə qəbul olundum. Dövlət Proqramı bizə qabaqcıl universitetlərdə oxumaq, yeni bilik və təcrübə qazanmaq, beynəlxalq elmi mühitdə iştirak etmək şansı verir. Eyni zamanda müxtəlif ölkələrdən olan insanlarla tanış olmaq, onların mədəniyyətini öyrənmək və ölkəmizi tanımaq baxımından fürsət yaradır".

Ülker gələcək hədəflərindən də söz açır. Qeyd edir ki, süni intellektin təhsildə tətbiqi üzrə yeni yanaşmalar hazırlamaq və onların praktiki nəticələrini Azərbaycanın təhsil sistemində tətbiq etmək istəyir. Ən böyük arzusu bu sahədə elmi-tədqiqat mərkəzi yaratmaq və ölkəmizin qlobal təhsil innovasiyalarında söz sahibi olmasına öz töhfəsini verməkdir: "Gələcək texnologiyadır, amma texnologiyayı yönləndirən insanlar olacaq. Mən istəyirəm ki, gənclərimiz bu istiqamətdə öncül olsunlar. Bir azərbaycanlı xanım olaraq bu sahədə təmsil olunmaq isə mənim üçün məsuliyyət və qürur mənbəyidir".

Müsahibim xaricdə təhsil almaq istəyən gənclərə tövsiyə edir ki, əvvəlcə məqsədlərini dəqiq müəyyənləşdirsin, dil biliklərini gücləndirsinlər və universitet seçməndə yalnız reytingə deyil, öz marağı və tədqiqat istiqamətlərinə də diqqət yetirsinlər.

Digər gəncimiz Nuranə Məmmədovanın uğurları ilə öncədən tanış idim. Dünya üzrə 11 000 namizəd arasından seçilərək adı "Global Top 50 Students" siyahısına daxil edilən Nuranənin xaricdəki təhsil uğurları, fəaliyyəti ilə "Azərbaycan müəllimi"ndə geniş işıqlandırılmışdı. Nuranə ilə budəfəki söhbətimiz Dövlət Proqramının onun gələcək elmi fəaliyyətinə yaratdığı imkanlarla bağlı oldu. Dövlət Proqramı təqaüdcüsü magistratura təhsilini Oksford Universitetində "Siyaset elmləri" ixtisası üzrə bitirib və elə həmin universitetdə "Qlobal və ərazi araşdırmaları" ixtisası üzrə doktorantura təhsili almaq imkanı əldə edib. Tədqiqat işi beynəlxalq münasibətlər sahəsi ilə bağlıdır.

Ötən müsahibəmizdə Nuranə xarici ölkələrin nüfuzlu universitetlərində doktorantura təhsili almaq istədiyini demişdi. Artıq bu arzusunu da Dövlət Proqramı sayəsində gerçəkləşdirir: "Bu proqram bir çox tələbənin, o cümlədən mənim həyatımda dönüş nöqtəsi olub. Bizə yalnız xaricdə təhsil almaq imkanı yaratmışdır, həm də global miqyasda rəqabət apara biləcək bilik və təcrübə qazanmağımıza şərait yaradır. Mənim üçün bu, həm akademik inkişaf, həm də ölkəmə dəyərli töhfələr vermək baxımından böyük bir fürsətdir. Xüsusilə vurğulamaq istəyirəm ki, proqramın verdiyi dəstək

## Yalnız bir plan yeri olan universitetə müraciət etmişdi, ora da qəbul oldu



olmasaydı, dünyanın ən nüfuzlu universitetlərində tələbələrimizin təhsil almaları bu qədər olçatan olmazdı. Əminəm ki, proqram sayəsində Azərbaycan gəncləri elm, siyasət, iqtisadiyyat və texnologiya sahələrində mühüm uğurlar qazanacaqlar və gələcəkdə daha böyük nailiyyətləri ilə adlarından söz etdirəcəklər. Bu imkan dövlətimizin bizə göstərdiyi böyük etimadın və dəstəyin təzahürüdür. Biz isə, öz növbəmizdə, Dövlət Proqramı təqaüdcüləri olaraq bu etimadı doğrultmağa çalışmalıyıq.

Sual oluna bilər ki, niyə təhsilim üçün məhz Oksford Universitetini seçmi-

şəm? Cavab olaraq qeyd edirəm ki, mən magistr təhsilimi burada alarkən artıq anladım ki, Oksford yalnız bir universitet deyil, həm də global elmi mərkəzdir. Oksford Universiteti həm qədim ənənələri, həm də müasir elmi mühtiti ilə seçilir. Seçdiyim sahə üzrə dünyanın ən qabaqcıl alimləri burada fəaliyyət göstərirlər. Bu elm ocağı mənə yalnız multidisiplinli araşdırma aparmaq imkanı deyil, eyni zamanda müxtəlif ölkələrdən gələn tələbələrə bilik və təcrübə mübadiləsi aparmaq fürsəti yaradır. Universitet seçimimdə magistratura dövründə dərs aldığım professorların da böyük təsiri oldu. Onlar məni tez-tez Oksfordda qalıb doktorantura təhsilimi davam etdirməyə həvəsləndirirdilər. Hətta doktorantura təhsilim zamanı burada dərs deməyimi də təkid, öz fənlərinin seminarlarını aparmağımı təklif edirdilər".

Nuranə deyir ki, dünyanın bir nömrəli universitetində doktorantura proqramına müraciət edərkən nə qədər inamlı olsan da, nəticəyə tam əmin olmaq mümkün deyil. Çünki seçim prosesi son dərəcə rəqabətli və müraciət edənlər adətən dünya səviyyəsində yüksək hazırlıqlı namizədlər olur. Onun müraciət etdiyi istiqamət üzrə isə yalnız bir

doktorantura yeri ayrılışdı: "Buna baxmayaraq, mən yalnız bir universitetə və nəzərdə tutulan I doktorantura yerinə müraciət etmişdim. Bu, böyük risk idi, amma mən dəqiq nə istədiyimi bilirdim və alternativ axtarmadım. Qəbul prosesi barədə isə qısaca deyə bilərəm ki, asan deyildi, çünki çoxsaylı yüksək biliyə malik gənclər var idi. Eyni zamanda ciddi elmi araşdırma təklifi hazırlamaq, akademik potensialımı sübut etmək və əvvəlki təhsilləri fərqlənmə ilə bitirmək əsas şərtlərdən biri idi".

Gələcəkdə elmi fəaliyyətimin davam etdirmək və Azərbaycanın elmi-intellektual potensialının gücləndirilməsinə töhfə vermək Nuranə Məmmədovanın ən böyük arzusudur. Deyir ki, onun üçün təhsil təkə bilik toplamaqdan ibarət deyil, bu biliyi paylaşaraq ətrafdakilərə fayda verməkdir: "Bu baxış bucağından yanaşaraq, gələcək elmi fəaliyyətimdə ölkəmin tələbələrinə dərs deməklə onların həm peşəkar, həm də elmi inkişafına müsbət təsir göstərmək istəyirəm. Araşdırmalarımda beynəlxalq münasibətlər, regional siyasət və müasir çağırışlar mövzularına fokuslanaraq Azərbaycanın qlobal məkanda mövqeyini daha da möhkəmləndirməsinə çalışacağam".

## Doktoranturada təhsil almaq üçün əvvəlcədən planlama olduqca vacibdir

Sonuncu müsahibəmiz Heydər Eminli də Dövlət Proqramı çərçivəsində Böyük Britaniyanın Qlazqo Universitetində "Təhsil" ixtisası üzrə doktoranturada təhsil almaq hüququ əldə edib. Heydər Dövlət Proqramına müraciət etməzdən əvvəl seçdiyi ixtisas üzrə aparıcı universitetləri araşdırdığını və onların tələbələrini yaxından öyrəndiyini söyləyir. Gəncimiz qeyd edir ki, doktoranturaya qəbul olmaq digər pillələrə qəbul olmaqdan bəzi xüsusyyətlərinə görə fərqlənir: "Bu pillə üçün sizin seçdiyiniz ixtisas üzrə konkret araşdırma planınız, magistratura üzrə yüksək nailiyyət, eləcə də mükəmməl dil bilik və bacarıqlarınız olmalıdır. Qeyd edirəm ki, magistr təhsilimi də məhz Böyük Britaniyada aldığım üçün bu prosesdə artıq müəyyən təcrübə əldə etmişdim. Amma bununla belə, doktoranturada təhsil almaq üçün əvvəlcədən planlama olduqca vacibdir. Magistraturada oxuyarkən çalışdığım ali təhsilin həmin pilləsini fərqlənmə ilə bitirirəm ki, dünyanın qabaqcıl universitetlərinə qəbul olmaq üçün bunun əsas şərtlərdən biri olduğu qarşıma çıxanda gecikmiş vəziyyətdə qalmayım. Digər bir əhəmiyyətli məqam tədqiqat apara bilmək sahə üzrə artıq əvvəlcədən müəyyən bilik və bacarıqlara, hətta təcrübəyə sahib olmaqdır".



Heydər qeyd edir ki, doktorantura pilləsi üçün "Təhsil" ixtisasını seçməsi təsadüfi deyil. Təhsil məsələləri, onun inkişafı dövlətimizin hər zaman diqqətdə saxladığı prioritet istiqamətlərdən biri olduğundan bu sahədə aparacağı elmi-tədqiqat işləri, araşdırmaları ilə öz töhfəsini vermək arzusunda: "İnklüziv təhsil mənim üçün maraqlı bir sahədir. Hesab edirəm ki, bu istiqamətdə ciddi araşdırmalara və yeniliklərə tətbiqinə ehtiyac var".

## Öyrən, qayıt, Vətənə xidmət et!

Bəli, Dövlət Proqramı təqaüdcüləri onlara olan etimadın və məsuliyyətin fərqiyləndirir. Bu proqram Azərbaycan gənclərinə ən yüksək səviyyədə təhsil imkanları yaratmaqla onların nə qədər perspektivli, savadlı olmalarını göstərir. Gənclərimiz anlayırlar ki, bu proqram yalnız bir təhsil imkanı deyil, həm də ölkənin gələcəyinə qoyulan bir sərmayədir. Xaricdə təhsil alan hər bir gənc öz biliyi, təcrübəsi və töhfəsi ilə Azərbaycanın inkişafına xidmət etmək niyyətindədir. Gənclərimiz dünyanın ən tanınmış universitetlərində təhsil alsalar da, elmi araşdırmalar aparsalar da, onların hər addımında bir fikir, məqsəd var: "Öyrən, qayıt və Vətənə xidmət et!"

Samirə KƏRİMOVA

# Kollecdən ali təhsilə açılan qapı

## Təhsildə “subbakalavr” dövrü

Son illər ərzində Azərbaycanda subbakalavr dərəcəsi alanların həm sayı, həm də bu istiqamətə ictimai diqqət əhəmiyyətli dərəcədə artıb. Subbakalavr statusu daşıyan, yəni orta ixtisas təhsili pilləsini bitirən şəxslər 2019-cu, yüksək texniki peşə təhsili səviyyəsini bitirənlər isə 2021-ci ildən ali təhsil müəssisələrinə imtahanla deyil, müsabiqə yolu ilə, diplom balları və orta müvəffəqiyyət göstəriciləri əsasında qəbul olunurlar.

Subbakalavr dərəcəsi Azərbaycan Respublikasının ömürboyu təhsil üzrə Milli Kvalifikasiya Çərçivəsinə əsasən, səviyyə 5 olaraq təsnif edilir. Bu isə onu orta ixtisas təhsilindən birbaşa sonra gələn və ali təhsilə keçid üçün nəzərdə tutulan bir mərhələ kimi tanıdır. Subbakalavr statusu əldə etmiş şəxslər Dövlət İmtahan Mərkəzinin “Tələbə-məzun” dövlət elektron məlumat sistemində qeydiyyatla alınır və burada onların qiymət ortalamaları, diplom balları və digər göstəriciləri əks olunur. Bu məlumatlar əsasında onlar ali təhsil müəssisələrində keçirilən müsabiqələrə qoşula bilərlər. Onlar yalnız orta ixtisas təhsili pilləsində və ya yüksək texniki peşə təhsili səviyyəsində təhsil aldıkları tədris dilinə və bitirdikləri ixtisasa uyğun olan ixtisasları seçə bilərlər. Qəbul aparılan ixtisasların uyğunluğu Dövlət İmtahan Mərkəzi ilə razılaşdırılmaqla, Elm və Təhsil Nazirliyi tərəfindən müəyyən olunur.

Subbakalavrların qəbul imtahanlarında iştirak etmədən bu ixtisaslara müsabiqə yolu ilə qəbulu aparılmır:

- Xarici dil fənni üzrə əlavə tələb qoyulan ixtisaslar; ADA Universitetinin ixtisasları; Bakı Ali Neft Məktəbinin ixtisasları; İtaliya-Azərbaycan Universitetinin ixtisasları; Qarabağ Universitetinin ixtisasları; Türkiyə-Azərbaycan Universitetinin ixtisasları.

Xüsusi qabiliyyət tələb edən ixtisasları isə yalnız bu ixtisaslar üzrə qabiliyyət imtahanında iştirak edib müvafiq müsabiqə şərtlərini ödəyən subbakalavrlar seçə bilərlər. V ixtisas qrupunda qabiliyyət imtahanlarının nəticələri balla qiymətləndirilən ixtisaslar üzrə müsabiqədə eyni yere iddia edən abituriyent və subbakalavrların qabiliyyət imtahanı üzrə yekun balı bərabər olarsa, bu zaman üstünlük abituriyentə verilir.

Eyni bir yere iddia edən iki və daha artıq subbakalavrları fərqləndirmək məqsədilə ilk olaraq, orta ixtisas təhsili pilləsi və ya yüksək texniki peşə təhsili səviyyəsi üzrə ümumi orta müvəffəqiyyət göstərici (ÜOMG), daha sonra tam orta təhsil haqqında sənədə (attestata) tədris dili, ədəbiyyat, xarici dil, riyaziyyat, Azərbaycan tarixi, ümumi tarix, fizika, kimya, biologiya, coğrafiya fənləri üzrə yazılmış yekun qiymətlərin ədədi ortası (AY-QÖ) nəzərə alınır.

Subbakalavr sisteminin statistik göstəricilərinə baxdıqda bu sahədə son illərdə ciddi artım müşahidə olunur. 2018/2019-cu tədris ilində sistemə 9199 subbakalavr daxil edilmişdisə, 2019/2020-ci ildə bu göstərici 11585 nəfərə, 2020/2021-ci ildə 14381 nəfərə, 2021/2022-ci ildə 16624 nəfərə, 2022/2023-cü ildə 19059 nəfərə yüksəlib. 2023/2024-cü tədris ilində isə rekord göstərici qeydə alınaraq 23952 nəfər subbakalavr ərizə təqdim edib. Bu artım bir tərəfdən təhsilə olan marağın göstəricisidirsə, digər tərəfdən sistemin qarşılaşdığı keyfiyyət prob-



lemlərini də aktuallaşdırır.

Subbakalavrların qəbul imtahanlarında göstərdiyi nəticələr bu marağın nəticə baxımından hələ ki, gözləntiləri doğrultmadığını göstərir. 2020-ci ildə keçirilən qəbul imtahanında subbakalavrların yarısından çoxu 400 mümkün baldan sadəcə 42 bal toplaya bilmişdi.

2021-ci ildə qəbul olunan subbakalavrların riyazi gözləmə balı 133.80 olub. Bu göstərici ümumi abituriyentlər arasında tam ixtisas seçimi aparılan qrupda 270.76 olaraq qeydə alınıb. Fərq subbakalavrların hazırlıq səviyyəsinin digər abituriyentlərdən xeyli aşağı olduğunu göstərir. Həmin il ali məktəblərə qəbul olunan subbakalavrların orta balı cəmi 139.18 olub. 2022-ci ildə isə bu rəqəm 147.01 təşkil edib. Marağ doğuran digər bir məqam isə 2022-ci ildə qəbul olunan subbakalavrların yalnız 6.89 faizinin dövlət sifarişli ilə, yəni ödənişsiz əsaslarla təhsil almasıdır. Qalan 93.11 faizi ödənişli əsaslarla qəbul olunub.

2024/2025-ci tədris ili üçün tələbə qəbulu və buraxılış imtahanlarının nəticələrinin elmi-statistik təhlililə həsr olunan “Abituri-

yent - 12” jurnalında bu fikirlər yer alıb: “Subbakalavrların I-IV ixtisas qrupları üzrə əldə etdikləri imtahan nəticələrini tam seçmə ilə (imtahanda iştirak edən abituriyentlər və subbakalavrlar (abituriyent kimi iştirak edənlər) birlikdə) müqayisə etdikdə, subbakalavrların nəticələrinin zəif olduğu nəzərə çarpır. I-IV ixtisas qrupları üzrə imtahanda abituriyent kimi iştirak edən subbakalavrların topladıqları balların riyazi gözləməsi 133.80 bal olduğu halda, tam seçmədə bu göstərici 2.02 dəfə böyük olub (270.76 bal). Onu da qeyd edək ki, imtahanda iştirak edən subbakalavrların yarısı 122.6 baldan aşağı nəticə göstərmiş, tam seçmə üzrə bu göstərici isə 236.3-ə bərabər olub. Subbakalavrların ixtisas seçimində iştirak etdiyini nəzərə alsaq, onların göstəricilərini ixtisas seçimində iştirak edən abituriyentlərlə müqayisə etmək daha ədalətli olardı və burada biz müqayisənin daha acınacaqlı olduğunu görürük. Belə ki, ixtisas seçimində iştirak edən abituriyentlərin qəbul imtahanında topladıqları balların riyazi gözləməsi (359.54) imtahanda iştirak edən subbakalavrların analoji göstəricisindən 2.7 dəfə böyükdür.

Qeyd olunanlar göstərir ki, imtahan vermədən ali təhsil müəssisələrinə qəbul olmaq imkanı əldə etmiş subbakalavrların hazırlıq səviyyəsi (imtahanın nəticələri əsasında) ali təhsil müəssisələrinə qəbul olan abituriyentlərin hazırlıq səviyyəsindən çox aşağıdır. Bu isə ali təhsil müəssisələrində tədris zamanı müəyyən problemlərin ortaya çıxmasına səbəb ola bilər. Fikrimizcə, ali təhsil müəssisələrində subbakalavr kimi qəbul olanlar üçün xüsusi tədris planı hazırlanmalı və onların mütəxəssis kimi hazırlığı bu tədris planı çərçivəsində onlarla daha intensiv məşğul olmaqla həyata keçirilməlidir”.

Bütün bu faktlar göstərir ki, aradan keçən 5 il ərzində subbakalavrların ali təhsil müəssisələrinə adaptasiya məsələsindəki boşluq öz həllini tapmayıb. Subbakalavr sisteminin effektivliyi təkcə onun mövcudluğu ilə ölçülməməlidir. Sistemin effektiv işləməsi üçün təklif olunan həllərdən biri bu tələbələr üçün xüsusi uyğunlaşdırılmış tədris proqramlarının hazırlanmasıdır. Bu proqramlar onların baza biliklərini gücləndirəcək, ali təhsil səviyyəsinə uyğun bilik və bacarıqlar əldə etmələrini təmin edəcək. Həmçinin mentorluq sistemləri, əlavə təlimlər və keçid modulları vasitəsilə onların tədris mühitinə inteqrasiyası dəstəklənməlidir.

Nəticə olaraq demək olar ki, subbakalavr dərəcəsinin verilməsi təhsil sistemində sosial mobilliyi artırmaq və orta ixtisas təhsili almış şəxslərə yeni imkanlar yaratmaq baxımından mühüm təşəbbüsdür. Lakin sistemin hazırcı durumu göstərir ki, yalnız bu imkanların yaradılması kifayət deyil, onlar eyni zamanda keyfiyyətli müşayiət olunmalıdır. Əks halda, həm təhsil sisteminin keyfiyyəti, həm də gələcək əmək bazarında subbakalavr məzunlarının rəqəbatqabiliyyəti sual altında qala bilər.

# Göydələnlərin kölgəsində...

**Əmilər də ev tikib  
Bir-birinin yanında,  
Əlaçı olacağam  
Məktəbdə yer tapanda.**

*Bir uşağın dilindən...*

Son illərdə ölkənin iri şəhərlərində, xüsusilə paytaxt Bakıda və Abşeronda yeni yaşayış massivlərinin sayı sürətlə artır. Nəticədə, ailələr yeni ərazilərə köçsə də, övdələrinin yaxınlıqda yerləşən təhsil müəssisələrinə yerləşməkdə çətinlik çəkirlər. Ən böyük problem isə Xırdalan, Masazır ərazilərində müşahidə olunur. Nəzərə alsaq ki, ölkənin şagird sayı ən çox olan məktəbi də Xırdalanda yerləşir, buradakı mövcud təhsil müəssisələri ildən-ilə artan tələbatı qarşılaya bilmir. Azərbaycan Respublikasının Şəhərsalma və Tikinti Məcəlləsinə görə, yaşayış sahələrinin planlaşdırılmasında sosial infrastruktur, o cümlədən təhsil obyektləri nəzərə alınmalıdır. Bu qaydaya əməl edilmədikdə uşaqlar təhsil müəssisəsinə çatmaq üçün ya daha uzun məsafələr qət etməli olurlar, ya da yaxınlıqdakı mövcud məktəblərin həddən artıq yüklənməsi təhsilin keyfiyyətinə təsir edir. Dünyada urbanizasiya səviyyəsi yüksək olan ölkələrdə bu problemlərə müxtəlif həll yolları tətbiq edilir. Məsələn, Sinqapur və Honqkonqda torpaq məhdud olduğuna görə şaquli məktəblər tikilir, məktəblərin idman və mədəniyyət obyektləri cəmiyyət ilə birgə istifadə olunur. Bu yanaşmalar həm torpaq çatışmazlığını aradan qaldırır, həm də sosial həyatı canlandırır.

### “Torpaq sahələrinin məhdudluğu təhsil müəssisələrinin inşasını çətinləşdirir”

Məsələ ilə bağlı “Azərbaycan müəllimi”-nə açıqlama verən millət vəkili Vüqar Bayramov bildirdi ki, Bakı şəhərinin Baş planı təsdiq edildikdən sonra sosial obyektlərin, o cümlədən təhsil müəssisələrinin tikintisi üçün xüsusi yerlərin ayrılması artıq zəruri şərt kimi müəyyən edilib: “Əvvəlki illərdə bu prinsipi ciddi əməl olunmadığından yaşayış binaları bir-birinə yaxın tikilir, nəticədə məktəb və digər sosial infrastruktur üçün boş torpaq ərazisi qalmırdı. Xüsusən paytaxtın mərkəzi və mərkəzə yaxın zonalarında torpaq sahələrinin məhdudluğu təhsil müəssisələrinin inşasını çətinləşdirir. Halbuki orta məktəblərin yalnız bina deyil, həm də həyatı əraziyə ehtiyacı var.

Torpağın məhdud olduğu ərazilərdə pilot layihələr həyata keçirilən zaman məktəblər üçün xüsusi yerlərin ayrılması məqsəduyğundur. Çünki çoxmərtəbəli binaların inşası həmin ərazilərdə xeyli say-

da vətəndaşların məskunlaşmasına gətirib çıxarır. Bu da təhsil müəssisələrinə daha çox tələb yaradır. Artıq yeni Baş plana əsaslanan şəhərsalma prosesi bu boşluqları aradan qaldıracaq”.

### 10 il sonra Bakıda təhsil xidmətlərinə tələb daha böyük olacaq

Deputat hesab edir ki, artıq məsələyə fərqli yanaşma formalaşır. Əvvəlki dövrlərdən fərqli olaraq, indi inşaatla bağlı qərarlar yalnız tikinti şirkətləri ilə razılaşma nəticəsində deyil, dövlətin müəyyənləşdirdiyi qaydalar çərçivəsində verilir. Onun sözlərinə görə, təsdiqlənmiş Baş plana uyğun olaraq inşaat layihələri qeydiyyata alınır və yalnız bundan sonra tikinti işlərinə icazə verilir.

V.Bayramov xüsusilə vurğulayıb ki, Baş plan təkcə bu günü deyil, gələcək onillikləri də nəzərə alır: “2025-ci ildə Bakının hər hansı bir ərazisində təhsil xidmətlərinə olan tələblə 2030-2035-ci illərdəki tələb eyni olmayacaq. Məhz buna

görə də plan həm qısamüddətli, həm ortamüddətli, həm də uzunmüddətli dövrdə təhsil infrastrukturunun genişləndirilməsini nəzərdə tutur”.

Onun fikrincə, bu yanaşma gələcəkdə təhsil müəssisələrinin yaşayış binaları ilə daha sıx inteqrasiyasına şərait yaradacaq və paytaxtın artan əhəlisinin təhsil ehtiyacını qarşılayağa imkan verəcək.

### “Paytaxtda təhsil infrastrukturunu ilə bağlı problemlərin kökü 90-cı illərə gedib çıxır”

Əmlak məsələləri üzrə ekspert Elnur Fərzəliyev isə bildirir ki, Bakı şəhərində təhsil infrastrukturunu ilə bağlı yaranan problemlərin kökləri 90-cı illərə gedib çıxır. Sovetlər birliyi dağıldıqdan sonra bölgələrdə iş yerlərinin bağlanması əhəlinin paytaxta kütləvi köç etməsinə səbəb olub.

“Bu gün Bakıda 4 milyona yaxın insan yaşayır ki, bu da ciddi sıxlıq yaradaraq məktəb və bağçaların çatışmazlığını gündəmə gətirir. “Normativlərə görə, hər bir ümumtəhsil məktəbinin tikintisi üçün ən



azı 1,5 hektar ərazi tələb olunur. Lakin paytaxtın mərkəzi və mərkəzə yaxın ərazilərində bu standartlar gözlənilmir. Nəticədə mövcud məktəblərdə böyük sıxlıqlar yaranır və bu da təbii olaraq təhsilin keyfiyyətinə mənfi təsir göstərir”, - deyərək vurğulayıb.

### “Urbanizasiya bu sürətlə davam etsə, siniflərdə sıxlıq daha da artacaq”

E.Fərzəliyevin sözlərinə görə, yeni yaşayış massivləri salınarkən paralel şəkildə məktəblərin də inşası nəzərə alınmalıdır. Əks halda binalar tikildikdən sonra məktəb üçün torpaq sahəsi qalmır və dövlət torpaq almağa məcbur olur. Bu isə

büdcəyə əlavə yük yaradır: “Məktəb binaları yaşayış evlərindən əvvəl planlaşdırılmıdıqda, gələcəkdə torpaqlar vətəndaşlardan daha baha qiymətə alınmalı olur. Bu da həm vətəndaşlar, həm də dövlət üçün əlavə problemlər yaradır”.

Ekspert əlavə edib ki, urbanizasiya səviyyəsi bu templa davam etdikcə siniflərdə sıxlıq daha da çoxalacaq. Hazırda Bakının bəzi yerlərində söküntü işlərinin aparıldığını xatırladan əmlak eksperti hesab edir ki, dövlət ehtiyacları üçün alınan torpaq sahələrinin bir hissəsi məhz məktəb tikintisinə yönəldilməlidir. Əks halda, 2040-cı ilə qədər Bakı şəhərinin Baş planı hazırlanana kimi məktəb üçün boş torpaq sahəsi tapmaq çətinləşəcək.

## Müdrək fikirlər

Biz çalışmalıyıq ki, gənclərimiz Azərbaycan xalqına xas olan mənəvi ənənələr əsasında tərbiyə edilsinlər.

Heydər Əliyev

Gələcək gənclərin, gənclər isə müəllimlərin əsəridir.

Mustafa Kamal Atatürk

Ata-ananın mehriban münasibəti övlad üçün ən yaxşı tərbiyədir.

Demokrit

Biz hamımız aldığımız tərbiyənin övladlarıyıq.

Klod Adrian Helveti

Əsəri olmayan alim barsız ağacdır.

Sədi Şirazi

Hər millətin tərəqqisi və fəaliyyətinin başlıca amili elm və əxlaqdır.

Abdulla Şaiq

Heç bir millət qılınca və tütəngə qabağa getməyibdir. Ancaq elmin gücünə tərəqqi etmək mümkündür.

Nəriman Nərimanov

Niyət elm ilə əməl arasında bir vasitədir.

Nəsirəddin Tusi

Yaxşı kitab çox qiymətli xəzinədir.

Həsən bəy Zərdabi

Hər ümitsizlikdə bir ümid, hər qaralıqda bir işıq yaşayır.

Hüseyn Cavid

Bütün elmlərin bünövrəsi təhsillə qoyulur.

Əbu Turxan

Əgər mən başqalarından daha uzaqları görə bilməmişəm, onda bu, yalnız nəhənglərin çiyinlərində durduğuma görə mümkündür.

İsaak Nyuton

# İbtidai siniflərdə dərslər vaxtı qısaltılmalıdır?

İbtidai siniflərdə dərslərin müddəti illərdir pedaqoqların, valideynlərin və təhsil ekspertlərinin müzakirə etdiyi mövzulardan biridir. İlk dəfə məktəbə qədim qoyan 6-7 yaşlı uşaqların uzun müddət diqqətlərini dərslərinə yönəltməkdə çətinlik çəkəməsi isə həm psixoloqların, həm də müəllimlərin xüsusi diqqətindədir. Bu səbəbdən də bir çox ölkələrdə ibtidai siniflərdə dərslərin müddəti yuxarı siniflərdən fərqli olaraq daha qısa müəyyən edilmişdir.



Ölkəmizin bütün ümumi təhsil müəssisələrində I siniflərdə dərslərin müddəti hazırda 45 dəqiqədir. Bu norma Nazirlər Kabinetinin 2012-ci ildə qəbul etdiyi 171 nömrəli qərarla təsbit olunub. Qaydalara əsasən, ibtidai siniflərdə dərslər zamanı tələmə sərf olunan vaxt ümumi dərslər müddətinin 80 faizindən çox ola bilməz. Bundan əlavə, günün ortasında 40 dəqiqədən artıq olmayan dinamik fasilə də nəzərdə tutulur. Elm və Təhsil Nazirliyindən bildirilib ki, hazırda bu normativlərin dəyişdirilməsi gündəmdə deyil.

Təhsil İnstitutunun metodisti Səidə Dünyamaliyeva da təsdiqləyir ki, bütün siniflərdə dərslərin müddəti eynidir - 45 dəqiqə. Onun fikrincə, xüsusilə I-ci sinif şagirdləri üçün bu, kifayət qədər uzun görünə bilər: "Əvvəlcə nəzərə almaq lazımdır ki, həmin uşaqlar məktəbəqədər hazırlıq qruplarına və ya bağçalara cəlb olunublar? Əgər bu təcrübələri varsa, artıq müəyyən qaydalara, vaxt və davranış rejiminə alışmış olurlar. Amma elə uşaqlar da var ki, bəzən evdən məktəbə gəlirlər. Bu halda 45 dəqiqəlik dərslər onlar üçün həm çox uzun, həm də psixoloji və fiziki cəhətdən ağır ola bilər".

Səidə Dünyamaliyeva əlavə edir ki, az yaşlı uşaqlar uzun müddət eyni fəaliyyətdə sınıxılır, hərəkət etmək, oyun oynamaq istəyirlər. Ona görə də müəllim 45 dəqiqəlik dərsləri ehtiva etməlidir ki, şagird həm öyrənsin, həm əylənsin, həm də yenidən məktəbə gəlmək həvəsində olsun.

### Dərslər necə təşkil etməliyəm ki, şagird yorulmasın?

Metodist bildirir ki, dərslər planlaması düzgün qurularsa, şagird yorulmaz, nə də

sınıxılır. Əsas məsələ dərslərin strukturunda gizlidir: "Uşaqlar uzun müddət oturduqda tez yorulduqları üçün qısa fiziki hərəkətlər, yəni "enerji fasilələri" olduqca vacibdir. Məsələn, müəllim əl işarəsi ilə uşaqları ayağa qaldırmaq sadə hərəkətlər etdirir, ya da musiqi fonunda bir dəqiqəlik rəqs təşkil edə bilər. Dərslərin maraqlı və cəlbedici olması üçün vizual materiallardan istifadə etmək zəruridir: şəkillər, rəngli kartlar, videolar və kuklalar uşaqların diqqətini daha uzun müddət saxlamağa kömək edir. Tapşırıqlar isə müxtəlif və qısamüddətli olmalıdır; 7-10 dəqiqəlik fəaliyyətlərdən sonra dərhlər başqa məşğuliyyətlə keçmək daha effektivdir. Həmçinin şagirdlərə sınıfdə müəyyən rollar vermək, məsələn, müəllim köməkçisi olmaq, dəftərləri paylamaq, lövhəni silmək həm məsuliyyət hissini artırır, həm də diqqəti tez yayınan uşaqları dərslərinə aktiv şəkildə cəlb edir".

Metodist vurğulayır ki, müəllim dərsləri şagirdlərin yaş səviyyəsinə və öyrənmə tipinə uyğun planlamalıdır. Kimisi vizual, kimisi eşitmə, kimisi isə kinestetik üsullarla daha yaxşı öyrənir. Müxtəlif metodların tətbiqi bütün uşaqlar üçün balanslı mühit yaradır.

### Beynəlxalq təcrübə nə deyir?

Dünyanın müxtəlif ölkələrində ibtidai siniflərdə dərslərin müddətləri müxtəlifdir və bu, pedaqoji yanaşmaların fərqliliyini göstərir. Məsələn, İtaliyada dərslər adətən 30-35 dəqiqə davam edir və bu qısa dərslər şagirdlər üçün daha çox fasilə imkanı yaradır. Finlandiyada isə 45 dəqiqədir və dərslər sonra şagirdlərə 15 dəqiqəlik istirahət

## İbtidai dərslərin effektiv planlanması üçün tövsiyələr

ARTİ-nin metodisti dərslərin daha səmərəli təşkili üçün bəzi bir ardıcılıq təklif edir:

- Motivasiya mərhələsi** - Şagirdlərin marağını oyatmaq üçün şəkil, mahnı, sual-cavab, animasiya, real əşyalar.
- Mövzuya giriş** - Hər mərhələ üçün 5-7 dəqiqəlik vaxt ayrıldıqda, 45 dəqiqəlik dərslər üçün 5-7 dəqiqəlik giriş hazırlamaq lazımdır.
- Əsas fəaliyyət** - Müəllim müşahidəçi rolunda olub, uşaqlar oyun, tapşırıq, kartlar, hərəkətli məşğələlərlə mövzunu mənimsəyirlər.
- Yaradıcı fəaliyyət** - Mövzunu möhkəmləndirmək üçün rəsm, plastilin, kəsinib-yapışdırma, qrup və cüt işləri.
- Refleksiya** - Sonda "Bu gün nə öyrəndiniz?", "Nə yadıңызda qaldı?" kimi suallarla uşaqlar fikirlərini bölüşürlər.

fasiləsi verilir.

Latviya təhsil sisteminə I sinifdə dərslər 35 dəqiqə davam edir, yuxarı siniflərdə isə 40-45 dəqiqəyə qədər uzanır.

Türkiyədə ibtidai sinif şagirdləri 40 dəqiqəlik dərslərdə iştirak edir və dərslər arasında 10 dəqiqəlik fasilələr təşkil olunur.

Sinqapurda dərslər 30-40 dəqiqə arasında dəyişir və burada oyun əsaslı öyrənmə metodları üstünlük təşkil edir.

İngiltərədə isə şagirdlər fəaliyyət blokları ilə öyrədilir; qısa, 15-20 dəqiqəlik bloklar fasilələrlə növbələşərək dərslərin maraqlı və cəlbedici edir.

Çin məktəblərində dərslərin müddəti adətən 40 dəqiqədir, bəzi bölgələrdə isə I sinifdə 35 dəqiqəyə qədər qısaltılır.

Yaponiyada isə ibtidai sinif şagirdləri 35 dəqiqəlik dərslərlə məşğul olurlar.

### Səhiyyə təşkilatlarının yanaşması

Amerika Pедиатрија Akademiyasının (AAP) tövsiyələrinə görə, uşaqların diqqət saxlama qabiliyyəti onların yaşına uyğun dəqiqələrlə ölçülür. Məsələn, 6 yaşlı uşaq 6-8 dəqiqə, 7 yaşlı uşaq isə 7-9 dəqiqə fasiləsiz diqqət göstərə bilər. Buna görə də dərslərin qısa bloklarla təşkili, ardınca isə fəaliyyət dəyişikliyi vacibdir.

Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının sözlərinə görə, 6-7 yaşlı uşaqlar ən gec 30-40 dəqiqədən bir ayağa qalxıb hərəkət etməlidirlər. Bu, həm fiziki, həm də zehni sağlamlıq baxımından zəruridir.

Təhsil psixoloqları da diqqət müddətini sadə düsturla izah edirlər: yaş vurulsun 2-5 dəqiqə. Yəni 7 yaşlı uşaq dərslərinə maksimum 14-15 dəqiqə diqqətini qoruyaraq öyrənə bilər. Bu isə yalnız oxu-yazı ilə deyil, oyun, rəsm, məşğuliyyət, qrup işi kimi fəaliyyətlərin növbələşməsi ilə mümkündür.

Göründüyü kimi, bəzi ölkələrdə (Latviya, Yaponiya, İtaliya və s.) ibtidai siniflərdə dərslərin müddəti daha qısadır. Finlandiyada və İngiltərədə isə fasilələrin tezliyi və uşaqların aktivliyinə xüsusi diqqət yetirir.

Azərbaycanda mövcud qaydalar dərslər 45 dəqiqədən az olmaması tələb etsə də, beynəlxalq təcrübə sübut edir ki, dərslər keyfiyyətinə təkcə müddət yox, həm də onun təşkili, fasilələrin düzgün planlanması və uşaqların yaş xüsusiyyətlərinə uyğunlaşdırılması birbaşa təsir göstərir.

Yətar KƏRİMLİ

# TELEFONSUZ məktəb siyasəti

Təsəvvür edin, bir məktəbin həyətinə addım atırsınız: səs-küy, gülüşlər hər tərəfi bürüyür. Onlarla uşaq var, amma qəribədir - heç kimin əlinə telefon yoxdur. Kimi topun arxasınca qaçır, kimi ağacın kölgəsində kitab oxuyur, digərləri isə maraqlı söhbətlər edir. Bu mənəzərə bir anlıq nağıldan çıxmış səhnə kimi görünə bilər, amma artıq dünyanın bir çox məktəblərində reallığa çevrilib.



### Telefonsuz məktəb siyasəti beynəlxalq təcrübədə

Bələ ki, məktəblərdə telefon qadağasının təsirləri ilə bağlı beynəlxalq təcrübələr maraqlı nəticələr ortaya çıxarıb. Məsələn, "London School of Economics"-in araşdırmasına görə, mobil telefon istifadəsinin qadağan olunduğu İngiltərə məktəblərində şagirdlərin test nəticələri 6,4% yaxşılaşıb, aşağı göstəricili şagirdlərdə isə bu artım 14%-ə çatıb. Norveçdə aparılan müşahidələr göstərib ki, telefon qadağası xüsusilə qızların akademik nailiyyətlərini artırır, psixoloji yardım müraciətləri 60% azalıb, məktəb zorakılığının isə 43-46% aşağı düşüb. Niderlandda 2024-cü ildən qüvvəyə minən qaydanın tətbiqindən sonra məktəblərin 75%-i diqqətin artıdığını, təxminən üçdə ikisi isə akademik nəticələrin yaxşılaşdığını vurğulayıb, həm də sosial münasibətlərin möhkəmləndiyini bildirib.

Cənubi Avstraliyada Charles Campbell Kollecinə aparılan təcrübə isə telefonla bağlı problemlə halların 72%, sosial media ilə bağlı problemlərin isə 80,5% azalmasına səbəb

olub. Üstəlik, real oyun və klublara qoşulma halları artıb. Eyni zamanda, "Lancet" jurnalında dərc olunan və 30 məktəbi əhatə edən genişmiqyaslı bir tədqiqat göstərib ki, telefon qadağası bəzən gözəldiyi kimi ümumi akademik göstəricilərə və psixoloji rifahə ciddi təsir göstərmir, ancaq dərslər zamanı diqqətin dağılmasının qarşısını alıb və telefon istifadəsinin gündəlik 30-40 dəqiqə azalmasına səbəb olur. Bu faktlar göstərir ki, telefonsuz məktəb siyasəti bəzən möcüzəvi nəticələr doğurur, bəzən isə əlavə dəstək tədbirləri tələb edir, amma istənilən halda tədris mühitinin keyfiyyətinə əhəmiyyətli təsir göstərir.

### Polşadən maraqlı nümunə...

Polşadakı "Sapiens International Innovative Community School" rəsmi olaraq "Zero Phone Policy" tətbiq edib - şagirdlər mobil telefonlarını səhər dərslər gələn kimi təhvil verir və yalnız dərslər bitəndən sonra geri götürürlər. Bu addımın məqsədi diqqəti yayındırmaq və asılılıq yaradan telefonların gənclərin psixoloji sağlamlığına təsirinə azaltmaq, dərslər öyrənmə, real ünsiyyət və sağlam inkişaf üçün şərait yaratmaqdır. Keçən il 12 şagird könüllü olaraq 21 günlük "gad-get detox" sınağına qoşulmuş, nəticədə daha sakit, daha sosial və oxumağa maraqlı olduqları müşahidə edilmişdir.

dir, amma onlar bunu yalnız bütün məktəbin birlikdə edəcəyi təqdirdə davam etdirmək istədiklərini vurğulayıblar.

### Telefon - paradoks alət kimi

Burada sual yaranır: bizim məktəblərdə bu, mümkün olarmı? Telefon paradoks alətdir. Bir tərəfdən dərslərdə öyrənməni zənginləşdirir, müəllimlə şagird arasında körpü yarada bilər. Digər tərəfdən isə diqqəti dağıdır, sosial şəbəkə asılılığı yaradır və real ünsiyyəti kölgədə qoyur.

Məktəbdə telefondan imtina sadəcə qadağa deyil, həm də mesajdır: "Bizim ən böyük sərvətimiz zamanımız və bir-birimizlə ünsiyyətimizdir".

Əlbəttə, bu asan qərar deyil. Mübahisələr, narazılıqlar ola bilər. Amma eyni zamanda yeni imkanlar da yarana bilər: daha dərin düşünmə, daha səmimi dostluqlar qurmaq, daha çox oxumaq, öyrənmək, yaratmaq.

Ən böyük sual isə budur: biz uşaqlarımıza hansı mədəniyyəti öyrətmək istəyirik? Ekranla bağlanmaq, yoxsa bir-birinə bağlanmaq?

Telefonsuz məktəb sadəcə texniki qərar deyil. Bu, gələcək üçün necə bir insan yetişdirmək istədiyimiz barməqimizdir.

Vaqif FƏTULLAYEV

## Təcrübə nə deyir?

# Müəllimlərə investisiya etmək gələcəkdə bəhrəsi görüləcək bir sərmayədir



Andreas ŞLEYXER:

## "Müəllimlərin peşəkar inkışafı üçün aydın və strukturlaşdırılmış karyera yolları vacibdir"

"Müəllimlərin peşəkar inkışafı üçün aydın və strukturlaşdırılmış karyera yolları vacibdir. Bu, həm onların məqsəd hissini gücləndirir, həm də istedadlı kadrların peşədə qalmasına kömək edir. Müəllimlər mentor, baş müəllim və ya kurikulum üzrə ekspert kimi rollara çıxış əldə etdikdə, sinfi tərkdən yeni məsuliyyətlər götürür və öz təcrübələrini başqaları ilə bölüşürlər. Məktəblər həmçinin əməkdaşlığa əsaslanan öyrənmə mədəniyyəti yarada bilərlər. Müəllimlər bir-birinin dərslərində müşahidə aparmaq, rəy vermək və birgə planlama vasitəsilə öz inkışafını daha da irəli apara bilərlər."

liderlik, həmkar mentorluğu və tədris innovasiyaları kimi əməkdaşlığa əsaslanan təcrübələrlə birləşdirən ölkələrdə müəllimlərin öz işinə bağlılığı, peşəkar öyrənməsi və uzunmüddətli motivasiyası daha yüksək olur".

Andreas Şleyxerə görə, eyni zamanda, müəllimlik peşəsi cəmiyyət tərəfindən hörmətlə qarşılanmalıdır: "Təəssüf ki, müəllimlərin bacarıq və zəhmətinə layiqincə dəyər verilmədiyi hallarla tez-tez qarşılaşırıq. OECD-nin Müəllimlik və Öyrənmə üzrə Beynəlxalq Tədqiqatı (TALIS) göstərir ki, OECD ölkələrində müəllimlərin cəmi 26%-i öz peşələrinin cəmiyyət tərəfindən dəyərli hesab olunduğunu düşünür. Koreya və Şanxay (Çin) kimi yerlərdə müəllimlər kurikulum hazırlanmasında və tədris innovasiyalarında fəal rol oynayırlar. Bu da cəmiyyətdə müəllimlik peşəsinin nüfuzunun artmasına kömək edir. Müəllimlərə təhsil siyasətində söz haqqı verilməsi və onların

İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatının (OECD) Təhsil və Bacarıqlar üzrə direktoru Andreas Şleyxer qeyd edir ki, yüksəkkeyfiyyətli tədris yüksəkkeyfiyyətli təhsil sisteminin əsasını təşkil edir. A.Şleyxer növbəti məqaləsində vurğulayır ki, müəllimlər sadəcə tədris proqramını çatdırmaq kifayətlənmirlər. Onlar tədrisdə maraqlı oyaqlar, tənqidi düşüncəni inkışaf etdirir və şagirdlərin öz potensiallarını tam şəkildə reallaşdırmalarına imkan yaradırlar. Müəllimlər işlərini yaxşı gördükdə bunun təsiri çoxşaxəli olur: məktəblər inkışaf edir, şagird nailiyyətləri artır və cəmiyyətlər faydalınır. Məhz buna görə də G20 ölkələrinin qarşısından gələn sammitinin müəllimlərin peşəkar inkışafını diqqət mərkəzinə götürməsi ürəkcaandır.

Müəllimlərin peşəkar inkışafı üçün aydın və strukturlaşdırılmış karyera yolları vacibdir. Bu, həm onların məqsəd hissini gücləndirir, həm də istedadlı kadrların peşədə qalmasına kömək edir. Müəllimlər mentor, baş müəllim və ya kurikulum üzrə ekspert kimi rollara çıxış əldə etdikdə, sinfi tərkdən yeni məsuliyyətlər götürür və öz təcrübələrini başqaları ilə bölüşürlər. Məktəblər həmçinin əməkdaşlığa əsaslanan öyrənmə mədəniyyəti yarada bilərlər. Müəllimlər bir-birinin dərslərində müşahidə aparmaq, rəy vermək və birgə planlama vasitəsilə öz inkışafını daha da irəli apara bilərlər.

təhsil sistemində öz rolunu daha da genişləndirir. Hətta bəzi tədqiqatçıların məqalələrinə görə, müəllimlərin peşəkar inkışafı üçün aydın və strukturlaşdırılmış karyera yolları vacibdir. Bu, həm onların məqsəd hissini gücləndirir, həm də istedadlı kadrların peşədə qalmasına kömək edir. Müəllimlər mentor, baş müəllim və ya kurikulum üzrə ekspert kimi rollara çıxış əldə etdikdə, sinfi tərkdən yeni məsuliyyətlər götürür və öz təcrübələrini başqaları ilə bölüşürlər. Məktəblər həmçinin əməkdaşlığa əsaslanan öyrənmə mədəniyyəti yarada bilərlər. Müəllimlər bir-birinin dərslərində müşahidə aparmaq, rəy vermək və birgə planlama vasitəsilə öz inkışafını daha da irəli apara bilərlər. OECD-nin araşdırmaları göstərir ki, tək-tək keçirilən seminarlar nadir hallarda uzunmüddətli dəyişikliklərə səbəb olur; davamlı və kollegial peşəkar öyrənmə isə daha səmərəli nəticələr verir. Karyera inkışafını pedaqoji

təhsil sistemində öz rolunu daha da genişləndirir. Hətta bəzi tədqiqatçıların məqalələrinə görə, müəllimlərin peşəkar inkışafı üçün aydın və strukturlaşdırılmış karyera yolları vacibdir. Bu, həm onların məqsəd hissini gücləndirir, həm də istedadlı kadrların peşədə qalmasına kömək edir. Müəllimlər mentor, baş müəllim və ya kurikulum üzrə ekspert kimi rollara çıxış əldə etdikdə, sinfi tərkdən yeni məsuliyyətlər götürür və öz təcrübələrini başqaları ilə bölüşürlər. Məktəblər həmçinin əməkdaşlığa əsaslanan öyrənmə mədəniyyəti yarada bilərlər. Müəllimlər bir-birinin dərslərində müşahidə aparmaq, rəy vermək və birgə planlama vasitəsilə öz inkışafını daha da irəli apara bilərlər.

Səhifəni hazırladı: Oruc MUSTAFAYEV



# Elmi nəşrlər TƏHLÜKƏDƏ

Cənubi Koreyanın Cxunqnam Milli Universitetinin professoru Seonqjin Honq bildirir ki, süni intellektlə yaradılmış saxta məqalələr elmi nəşrlər üçün yeni təhlükədir. Böyük Britaniyanın ali təhsil xidmətləri sahəsində ixtisaslaşmış "Times Higher Education" jurnalında dərc olunmuş məqaləsində koreyalı professor redaktor olaraq əvvəlki nəşrlərin süni intellekt tərəfindən dəyişdirilmiş formalarından

ibarət saxta müəlliflərdən göndərilmiş məqalələr aldığını bildirir. S.Honq bunun səbəblərini araşdırmağa çalışıb. "Keçən ay mənə elə gəldi ki, təqdim etdiyim bir məqaləyə süni intellekt tərəfindən rəy verilib. Lakin indi məlum olur ki, süni intellekt təkə məqalələri yoxlamır, o, həm də onları yazır. Daha dəqiq desək, artıq nəşr olunmuş məqalələri plagiat edərək elmində təqdim edir", - deyər S.Honq bildirir.

Koreyalı professor:

## "Jurnallar nüfuzlarını itirə və elmi bazalardan çıxarıla bilər"

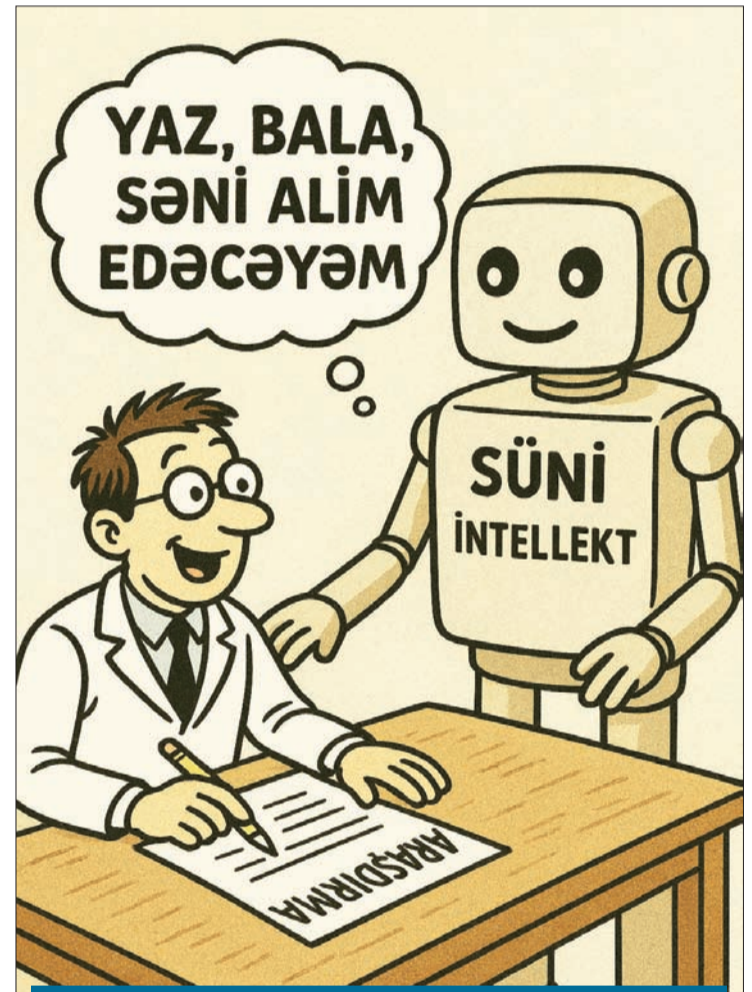
O, son aylarda 20-dən çox belə məqalə ilə qarşılaşdığını etiraf edir. "İlk baxışda bu yazılar yeni tədqiqatlar kimi görünür, lakin daha yaxından araşdırdıqda onların əvvəllər dərc edilmiş məqalələrin süni intellektlə yenidən yazılmış versiyaları olduğunu üzə çıxır. Struktur, metodologiya, hətta cədvəllər və şəkillər belə orijinal məqalələrlə böyük oxşarlıq göstərir. Lakin bu saxta məqalələrin mətn oxşarlığı səviyyəsi olduqca aşağıdır. Əsl elmi məqalələrdə "iThenticate" sistemi üzrə ümumilikdə 10-15% oxşarlıq olur, bu saxta yazılarda isə bu göstərici 2-5% civarındadır, sanki xüsusi olaraq aşkar olunmamaq üçün hazırlanıb.

Bu aşağı göstəricilərin bir səbəbi də məqalələrdə tez-tez qarşılaşılacaq natamam və qeyri-dəqiq ifadələrdir, adətən qəbul olunmuş elmi terminlər daha ümumi, qeyri-müəyyən sözlərlə əvəz olunur. Üstəlik, bir çox istinadlar ya təsadüfi şəkildə daxil edilib, ya da mövzu ilə əlaqəsizdir.

Demək olar ki, bütün hallarda məqalələr bir müəllifin (bəzən iki) adından təqdim olunur. Bu müəllif qeyri-rəsmi (şəxsi) e-poçt ünvanı istifadə edir və tanınmış bir universitetin adını özünə aid kimi göstərir. Lakin müəllifin şəxsiyyəti yoxlanıldıqda məlum olur ki, belə bir şəxs mövcud deyil. Hətta bir halla rastlaşdıq ki, tədqiqatın aparıldığı ölkədən olan bir rəyçi bildirdi ki, həmin ölkədə xarici tədqiqatçılara təkbəşinə ekoloji nümunələr toplamaq qadağandır, halbuki məqalədə belə olmadığı deyilirdi. Bunlar təsadüfi səhvlər deyil, qəsdən atılan addımlardır.

Bəs bu halların arxasında nə dayanır? Ənənəvi plagiat halları adətən iş və vəzifə yüksəlişi üçün CV-ni zənginləşdirmək məqsədilə, bəzi hallarda kommersiya məqsədli "məqalə fabriki"nin köməyi ilə həyata keçirilir. Amma o zaman belə bir şəxs niyə saxta adla məqalə təqdim edir? Bu ona necə kömək edir? Bu səbəbdən düşünürəm ki, bu proses daha sistemli və daha zərərli bir niyyət daşıya bilər. Ola bilsin ki, bu, elmi jurnalları saxta elmlə doldurmaq, çətinlik yaratmaq və müəyyən sahələrdə və ya nəşriyyatlarda etimadı sarsıtmaq üçün əlaqələndirilmiş bir kampaniyadır. Bu iddia ilk baxışdan inandırıcı görünməyə bilər, lakin informasiya mühtəvi nəzərə alındıqda, bu ehtimalı tamamilə inkar etmək olmaz.

Bununla yanaşı, güclü şəkildə ehtimal edirəm ki, kimsə süni intellekt əsaslı bir proqram hazırlayıb və bu tədqiqatları həmin proqramın sınağı üçün istifadə edir. Məqsəd süni intellekt jurnal redaktorları və rəyçiləri aldadaraq saxta məqaləni orijinal kimi qəbul etdir-



Karikatura süni intellekt vasitəsilə hazırlanıb

məyi bacarığını?

Görünür ki, müəyyən hallarda bacarıq. Mənim qarşılaşdığım hallar nisbətən asan müəyyən edilən və yalnız bir məqalənin surətinə əsaslanan nümunələr idi və dərhal imtina olunurdu. Lakin əgər bir məqalə bir neçə fərqli məqalənin fraqmentlərindən yığılıbsa və ya icmal məqaləsi onlarla mənbədən qarışıq şəkildə hazırlanıbsa, bu zaman onun saxta olduğunu müəyyən etmək xeyli çətinləşir.

Redaktorlar və rəyçilər məqalələrin elmi keyfiyyətini qiymətləndirməkdə ixtisaslaşmışdır, süni intellekt tərəfindən yaradılmış saxta yazıları aşkar etməkdə yox. Üstəlik, ağır iş yükü və ya mövzu üzrə dərin bilik çatışmazlığı da bu prosesi daha da çətinləşdirir. Xüsusilə könüllü şəkildə çalışan və onsuz da çox yüklənmiş rəyçilər üçün bu əlavə bir yüküdür.

Bizə kömək lazımdır. Çünki süni intellektlə yazılmış saxta məqalələrin aşkarlanmaması ciddi nəticələrə səbəb ola bilər. Jurnal nüfuzlarını itirə və elmi bazalardan çıxarıla bilərlər, bu isə tək-

çə jurnala yox, həm də onun müəlliflərinə, redaktorlarına və bağlı olduğu qurumlara zərər vurur.

Üstəlik, akademik nəşrlər yalnız fərdi və ya institusional nailiyyət göstəricisi deyil; onlar eyni zamanda siyasət qərarları və ictimai etimad üçün əsas rol oynayır. Əgər saxta tədqiqatlar elmi ədəbiyyatda yer alsın və zamanla toplanmağa başlasın, bu təkə fərdi qeyri-etik davranış məsələsi olmayacaq - bu, cəmiyyət miqyasında sübuta əsaslanan qərar qəbul etmə proseslərinin bütövlüyünü təhdid edəcək.

Biz strukturlaşdırılmış həll yollarına ehtiyac duyuruq. Nəşriyyatlar təqdimat mərhələsində daha güclü təhlükəsizlik tədbirləri tətbiq etməlidir - məsələn, süni intellektlə yazılmış məqalələri aşkarlayan alətlər və saxta şəxsiyyətlərin qara siyahıları. Müəlliflərin şəxsiyyətinin təsdiqi də vacibdir - məsələn, ORCID ID kimi identifikasiya vasitələri vasitəsilə tələb olunması. Redaksiya komandaları da xəbərdarlıq əlamətlərini tanımaq üçün daha yaxşı şəkildə təlim keçməlidirlər.

Aydın ki, süni intellekt artıq elmi nəşriyyatın axışına bir neçə istiqamətdən müdaxilə edir. Hətta bəzi tədqiqatçıların məqalələrinə gizli mesajlar yerləşdirərək süni intellektdən müsbət rəy istədiyinə dair xəbərlər də var. Elmi icma olaraq kollektiv sayıq olmalı və ayıq qalmalıyıq. Süni intellektlə bağlı təsdiqlənmiş fırıldaq halları haqqında məlumatlılığın artırılması və redaktorlar, rəyçilər və tədqiqatçılar arasında məlumat mübadiləsinin gücləndirilməsi bu sahədə davamlı nəzarət və sürətli reaksiya mədəniyyətinin qurulması üçün vacibdir.

Əgər bu tədbirlər görülməzsə, elmi etimadın əsası sarsıla bilər".

# PIRLS milli tədqiqat koordinatorlarının 5-ci görüşü keçirilib



4-cü sinif şagirdlərinin oxuyub-anlama bacarığını araşdıran Oxu Savadlılığının İnkişafı üzrə Beynəlxalq Tədqiqatın (PIRLS) milli tədqiqat koordinatorlarının 5-ci görüşü keçirilib.

Polşa Respublikasının Varşava şəhərində 18-22 avqust tarixlərində keçirilən görüşdə PIRLS-in 2025-ci ildə keçirilən sınaq mərhələsinin müzakirəsi aparılıb, müvafiq mərhələ üzrə əldə edilən nəticələr əsasında mətn və tapşırıqlarda edilən düzəlişlər və tədqiqatın növbəti mərhələləri barədə məlumatlar beynəlxalq mərkəz tərəfindən milli tədqiqat koordinatorlarına təqdim edilib.

Bundan başqa, görüş günləri ərzində Azərbaycan üzrə məktəblərin, siniflərin seçim prosesi, mətn və tapşırıqların ölkə kontekstinə uyğunlaşdırılması prosesi ilə bağlı milli tədqiqat koordinatoru və beynəlxalq mərkəzin əməkdaşları arasında müzakirələr həyata keçirilib.

Qeyd edək ki, ölkəmizdə Elm və Təhsil Nazirliyi və Təhsil İnstitutu tərəfindən həyata keçirilən PIRLS tədqiqatı 4-cü sinif şagirdlərinin oxu savadlılığını rəqəmsal formada qiymətləndirməklə onların bədii və informativ mətnləri oxuyub-anlama bacarığını araşdırır.

## "AZƏRBAYCAN MÜƏLLİMİ"

Qəzet 1934-cü ildən çıxır

Baş redaktor əvəzi  
Çingiz Səfərli

Reklam və elanlar: 539-20-77; elan@media.edu.az

Ünvan: AZ-1052, Bakı şəhəri, Nərimanov rayonu,  
Fətəli xan Xoyski, 109

Qəzet "Azərbaycan müəllimi"nin kompüter mərkəzində  
yığılır və "Azərbaycan nəşriyyatı" MMC-də çap olunur

Qəzet hər həftənin şənbə günü çıxır

Bank hesabımız

Azərbaycan Beynəlxalq Bankı Şərifzadə filialı  
Kodu: 805142 VÖEN: 9900001881  
M/h: AZ 03 NABZ 013501000000002944  
S.W.I.F.T.: IBAZAZ 2X

"Azərbaycan müəllimi" qəzeti redaksiyası  
Hesab № AZ80 IBAZ38060019443164986350  
VÖEN: 1300397831

Lisensiya: № 022327 İndeks: 0003

Tiraj: 33516 Sifariş: 1760

Məsul nəvbətçi: S.Kərimova

# Etibarsız sayılır

**Bakı şəhər** 255 nömrəli tam orta məktəbi 2006-cı ildə bitirmiş Babayev Elçin Ələsgər oğluna verilmiş B-330516 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Bakı şəhər** 63 nömrəli tam orta məktəbi 1995-ci ildə bitirmiş Ağayeva Sevinc Mirvəhyə qızına verilmiş A-309281 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Bakı şəhər** 274 nömrəli tam orta məktəbi 2014-cü ildə bitirmiş Mehtiyev Elçin İlqar oğluna verilmiş A-309281 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Siyəzən rayon** Qozağacı kənd ümumi orta məktəbin IX sinfini 2009-cu ildə bitirmiş Həsənova Şəlalə Şahbaba qızına verilmiş A-888227 nömrəli ümumi orta təhsil haqqında şəhadətnamə itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Bakı şəhər** 296 nömrəli tam orta məktəbin IX sinfini 2023-cü ildə bitirmiş Əsədli Sevdə Səbuh qızına verilmiş C-741551 nömrəli ümumi orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Bakı şəhər** 201 nömrəli tam orta məktəbi 2023-cü ildə bitirmiş Mamedova Reyhan Niyazi qızına verilmiş E-548643 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Tərtər rayon** Gülləbatlı kənd tam orta ümumtəhsil məktəbi 2007-cü ildə bitirmiş Yusibli Aysəm Əli qızına verilmiş B-393587 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Azərbaycan Beynəlxalq Universiteti** tərəfindən 2009-cu ildə Budaqova Rəna Nazim qızına verilmiş B-486880 nömrəli bakalavr diplomu itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Cəlilabad şəhər** 2 nömrəli tam orta məktəbi 1998-ci ildə bitirmiş Ağayeva Könül Sahib qızına verilmiş 200061 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Lənkəran 113 nömrəli Texniki Peşə Məktəbi** tərəfindən 1988-ci ildə Quliyev Vidadi Bəyram oğluna verilmiş B-244885 nömrəli diplom itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Ü.Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyası** tərəfindən 2024-cü ildə Dövlətəliyeva Günel Mübariz qızına verilmiş 117/24 nömrəli tələbə bileti itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Bakı Humanitar Kolleci** tərəfindən 2012-ci ildə İsmaylova Mina Həmid qızına verilmiş AA-019349 nömrəli subbakalavr diplomu və diploma əlavə itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kollecinin** (indiki ADPU-nun nəzdində Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kolleci) tərəfindən 2003-cü ildə Ağadədaşova Aysə (İlahə) Mahmud qızına verilmiş AB-II-097406 nömrəli diplom itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Milli Aviasiya Akademiyası** tərəfindən 2003-cü ildə Kərimov Andrey İsmayiloviçə verilmiş AB-1-084182 nömrəli diplom itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Şəmkir rayon** Təzəkənd kənd tam orta məktəbi 2007-ci ildə bitirmiş Əliyeva Nazenin Etibar qızına verilmiş B-411579 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Şəmkir rayon** Təzəkənd kənd tam orta məktəbi 2008-ci ildə bitirmiş Əliyeva Aysən Etibar qızına verilmiş B-538845 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Bakı şəhər** 86 nömrəli tam orta məktəbi 2025-ci ildə bitirmiş Abdullaha Leyla Riyad qızına verilmiş E-802894 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Ağdam rayon** 81 nömrəli köçkün tam orta məktəbi 2004-cü ildə bitirmiş Qəhrəmanov Rəşad Şakir oğluna verilmiş B-062606 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Biləsuvar Peşə Liseyi** tərəfindən 2002-ci ildə Nağıyev Murad Mahir oğluna verilmiş AB-063760 nömrəli attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Cəlilabad şəhər** 8 nömrəli məktəb-liseyi 2022-ci ildə bitirmiş Qardaşov İlqar Vüqar oğluna verilmiş E-479415 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Bakı şəhər** 193 nömrəli tam orta məktəbi 2024-cü ildə bitirmiş Vəliyev Elcan Orxan oğluna verilmiş E-665996 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Sumqayıt şəhər Humanitar və Təbiət Riyaziyyat Təməyüllü İstedad Liseyini** 2025-ci ildə bitirmiş Quluzadə Zəhra Azər qızına verilmiş E-778602 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Lənkəran şəhər** 4 nömrəli Humanitar Təməyüllü Məktəb-Liseyi 2020-ci ildə bitirmiş Qədirli Elşad Rəşad oğluna verilmiş E-288934 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Bakı şəhər** 243 nömrəli tam orta məktəbi 2016-cı ildə bitirmiş Cahangirov Ceyhun Rüstəm oğluna verilmiş A-515520 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Bardə rayon** Kətəlparaq kənd tam orta məktəbi 2000-ci ildə bitirmiş İbrahimova Aygün Xəqani qızına verilmiş A-463313 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Bakı şəhər** 246 nömrəli məktəb-liseyi 1992-ci ildə bitirmiş Əmiraslanova Zülfiyyə Yusif qızına verilmiş 169274 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Bakı şəhər** 83 nömrəli məktəb-liseyi 2009-cu ildə bitirmiş Pirniyyə Vüsal Məhərrəm oğluna verilmiş B-591604 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kolleci** (indiki ADPU-nun nəzdində Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kolleci) tərəfindən 2012-ci ildə Alxasova Ləmiə Rövsən qızına verilmiş AA-020322 nömrəli diploma əlavə itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Tərtər rayon** Kəngərli kənd tam orta ümumtəhsil məktəbi 2012-ci ildə bitirmiş Həsənli Günel Elsevər qızına verilmiş A-211509 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Babək rayon** Şıxmahmud kənd tam orta məktəbin IX sinfini 2006-cı ildə bitirmiş Xəlilova Türkan Nüsrət qızına verilmiş A-277777 nömrəli ümumi orta təhsil haqqında attestat (şəhadətnamə) itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Zaqatala rayon** Yengiyən kənd tam orta məktəbin IX sinfini 2001-ci ildə bitirmiş Əlixanov Məntiq Qurban oğluna verilmiş B-475446 nömrəli əsas təhsil haqqında şəhadətnamə itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Zaqatala şəhər** 2 nömrəli tam orta məktəbi 1996-cı ildə bitirmiş Əhmədova (Kərimova) Şəhəri Rəsul qızına verilmiş A-099667 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Yevlax şəhər** 7 nömrəli tam orta ümumtəhsil məktəbin IX sinfini 2018-ci ildə bitirmiş Qasımov Bahadır Ramil oğluna verilmiş C-197115 nömrəli ümumi orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Azərbaycan Texniki Universiteti** nəzdində Bakı Dövlət Rabitə və Nəqliyyat Kolleci tərəfindən 2020-ci ildə Şeyx-zadə Maksim Teymuroviçə verilmiş AA-134496 nömrəli subbakalavr diplomu itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Bakı Dövlət Universiteti** tərəfindən 1985-ci ildə Salımanoğlu Yaquub oğluna verilmiş HB-971284 nömrəli diplom itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Siyəzən şəhər** 5 nömrəli tam orta ümumtəhsil məktəbi 2022-ci ildə bitirmiş Əlrazadə Adəm Valeh oğluna verilmiş E-496337 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**İmişli şəhər** 7 nömrəli tam orta ümumtəhsil məktəbi 1994-cü ildə bitirmiş Əliyev Təhid Dün-yamalı oğluna verilmiş A-230871 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Astara rayon** Kijobə qəsəbə 1 nömrəli tam orta ümumtəhsil məktəbi 2013-cü ildə bitirmiş Ağayev Elşən Adil oğluna verilmiş A-389831 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Bakı şəhər** 102 nömrəli tam orta məktəbi 2021-ci ildə bitirmiş Muradov Malik Fuad oğluna verilmiş E-366444 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Bakı şəhər** 100 nömrəli tam orta məktəbi 2011-ci ildə bitirmiş Mansurov Nizat Sahil oğluna verilmiş A-008642 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Tərtər şəhər** 1 nömrəli tam orta məktəbi 2009-cu ildə bitirmiş Nuruzadə Orxan Vidadi oğluna verilmiş B-652549 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti** tərəfindən 2022-ci ildə İsmayılov Emin Movlan oğluna verilmiş C-139403 nömrəli bakalavr diplomu və diploma əlavə itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Azərbaycan Texnologiya Universiteti** tərəfindən 2019-cu ildə Qurbanlı Yavər Məhəmməd oğluna verilmiş C-050401 nömrəli bakalavr diplomu itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Şərur rayon** Çorçiboğan kənd tam orta məktəbi 2001-ci ildə bitirmiş Cəfərova Sahilə Yəhya qızına verilmiş 504589 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Şərur rayon** Çomaxur kənd tam orta məktəbin IX sinfini 2001-ci ildə bitirmiş Qədimova Leyla Sərdar qızına verilmiş A-001794 nömrəli ümumi orta təhsil haqqında şəhadətnamə itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**İmişli rayon** Xoşçobanlı kənd tam orta məktəbin IX sinfini 1983-cü ildə bitirmiş Abbasova Raziyyə Əhliqad qızına verilmiş A-089988 nömrəli əsas təhsil haqqında şəhadətnamə itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Bakı Dövlət İqtisadiyyat və Humanitar Kolleci** tərəfindən 2007-ci ildə Orucova Aysel Novruz qızına verilmiş BB-II-057572 nömrəli diplom itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Qəbələ rayon** Vəndəm qəsəbə 1 nömrəli tam orta məktəbi 1994-cü ildə bitirmiş Vəliyev Təلمان Nuremməd oğluna verilmiş 442 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat əvəzi arayıt itdiyi üçün etibarsız sayılır.

**Bakı şəhər** 143 nömrəli tam orta məktəbi 2015-ci ildə bitirmiş Əliyev Konan İlham oğluna verilmiş A-399564 nömrəli tam orta təhsil haqqında attestat itdiyi üçün etibarsız sayılır.



## Elm və innovasiya

### Təhsil sahəsinə 9 milyard dollar investisiya

**ABŞ.** "Google" şirkəti qarşdakı iki ildə Oklahomada yeni məlumat mərkəzi tikmək və mövcud obyektləri genişləndirmək üçün 9 milyard dollar sərmayə yatıracağı açıqlayıb. Layihə çərçivəsində tələbələr üçün sənəi intellekt üzrə ödənişsiz təlimlər və sertifikatlar təqdim olunacaq, elektrik sahəsində isə kadrların potensialı artırılacaq. Şirkət bu addımı ABŞ-nin innovasiya, milli təhlükəsizlik və sənəi intellekt sahəsində liderliyini möhkəmləndirmək üçün addımı bildirib.

### Xarici tələbələr üçün iş saatları artırılır

**Kanada.** Beynəlxalq tələbələr üçün dərslər il ərzində həftəlik iş saatı 20-dən 30-a yüksəldilib. Bu, yalnız ölkədə öyanı oxuyanlara şamil olunacaq. Qeyd edək ki, bundan əvvəl cənubi tələbələrə yalnız qış tətili, oxu həftəsi kimi akademik fasilələrdə tam iş günü işləməyə icazə verilir.

### Vuhan Universitetində yeni elmi nailiyyət

**Çin.** Vuhan Universitetinin tədqiqatçıları işığın çoxölçülü parametrlərini eyni anda kodlaşdırmağa imkan verən yeni metod hazırlayıblar. Bu texnologiya ilə 16 kanallı holografik təsvirlərni şifrələnməsi mümkün olub. Yeni yanaşma metal materiallarda rast gəlinən enerji itkisini aradan qaldırır və gələcək optik yaddaş, məlumat mühafizəsi və display texnologiyalarında tətbiq oluna bilər.

### "Minibeyin" yaradılıb

**ABŞ.** Con Hopkins Universitetinin alimləri insan beyninin müxtəlif sahələrini və damar sistemini birləşdirən yeni "çoxsahəli beyin orqanoidi" (MRBO) yaradıblar. Bu model erkən dövrə beyin inkişafını dəqiq təqlid edir və autism, şizofreniya kimi xəstəliklərin öyrənilməsinə, həmçinin fərdi dərmanların sınağında istifadə oluna bilər.

### Məktəbli 1,5 milyon dollar sərmayə cəlb edib

**Qazaxıstan.** 17 yaşlı qazaxıstanlı məktəbli Arlan Raxmetjanov yaratdığı startapla 1,5 milyon dollar sərmayə cəlb edib. Onun hazırladığı "Extracurricular" təbii şagirdlərə kurs və müsabiqə seçimi, universitetlər üzrə tövsiyələr təqdim edir. Gənc sahibkar həmçinin sənəi intellekt əsasında "Dresser AI" layihəsini təqdim edib.